

## ГРАНСКИ ПРИНЦИП ОРГАНИЗОВАЊА ОСИГУРАЊА КАО УСТАВНО НАЧЕЛО И ЊЕГОВО СПРОВОЂЕЊЕ У ПРАКСИ ЗАЈЕДНИЦА ОСИГУРАЊА

1. Још у периоду примене Уставних амандмана од 1971. године, у пракси осигурања су се појавиле две тенденције у налажењу облика организовања осигураника: једна је полазила од територијалног принципа по коме је основни организациони облик повезивања осигураника представљао скуп осигураника са одређеног подручја којима прете различити ризици, а друга је узимала као основни облик удруживања заједницу осигураника којима прете исти или слични ризици, то јест, полазила је од гранске заједнице као основног облика удруживања осигураника; у првом случају критеријум је територијална припадност-осигураника, а у другом, припадност одређеној врсти осигурања.

2. Устав СФРЈ од 1974. године определио се за грански принцип организовања осигурања. Он је предвидео да се заједница осигурања може оснивати за осигурање од истоврсних, односно сродних врста ризика, односно штета или од више различитих врста ризика, односно штета. Међутим, у заједници осигурања у којој се удружују средства ради осигурања од више различитих ризика, осигураници који удружују средства ради осигурања од истоврсних или сродних врста ризика, односно штета, обавезно образују посебне заједнице ризика и удружују средства у посебне фондове осигурања за те штете (члан 42).

3. На тај начин, основни конституционални облици организације осигурања, предвиђени самим Уставом, постали су: заједница осигурања и заједница ризика. Најважнији законски извор регулисања статусног положаја осигуравајућих организација у нас, донет после Устава, Закон о основама система осигурања имовине и лица, од 1976. године (Сл. лист СФРЈ, бр. 24/1976), поред поменутих два основна облика организовања, наговештава да постоје „и други облици удруживања и организовања” (члан 9), а затим предвиђа да „заједница осигурања може имати пословне јединице” (члан 7, ст. 4). Сви републички закони о осигурању који су потом донети обраћају пажњу на пословне јединице у заједници осигурања, предвиђајући, међутим, само основне одредбе о њима, а остављајући општим самоуправним актима заједница осигурања да ближе одреде њихов положај<sup>(1)</sup>.

(1) Посебне законе о осигурању донеле су: СР Босна и Херцеговина (Закон о осигурању имовине и лица, Сл. лист СР БиХ, бр. 21/1977), СР Македонија (Закон за осигу-

4. Полазећи од уставних начела и законских одредаба, осигураници својим општим актима (самоуправним споразумом о оснивању и статуту) створили су такве облике организовања делатности осигурања у којима се, прво, преплићу облици самоуправног организовања и облици пословања, и друго, где се раздвајају три нивоа организовања: ниво заједнице осигурања, ниво заједнице ризика (пошто су све заједнице осигурања општег типа) и ниво организовања на подручју пословне јединице. Расподела самоуправних функција као и послова по овим нивоима, како је извршена у нашим заједницама осигурања, наводи на интересантне закључке у погледу остваривања основног опредељења Устава, тј. прихватања гранског организовања. Наиме, може се поставити питање да ли је тај принцип до краја поштован, или је тежња ка територијалном принципу организовања упркос томе дошла до јачег изражаја и из којих разлога. Чињеница је да се на нивоу пословне јединице (заједница осигураника, основна заједница ризика, итд.) остварују значајна самоуправна права осигураника, и то у сфери управљања средствима осигурања. Чињеница је, такође да су заједнице ризика различито организоване, тако да су у неким заједницама осигурања знатно удаљене од основног захтева Устава и закона, а наиме, да је реч о истоврсним односно сродним врстама ризика, односно штета. — Сматрали смо, стога, да је од интереса анализирати поједина решења организационих облика у нашим заједницама осигурања, пре него што се донесе закључак у односу на постављена питања.

### § 1. Врсте заједница осигурања

5. Заједница осигурања може бити основана као заједница општег типа или као специјализована заједница осигурања. У заједници осигурања општег типа врши се осигурање имовине и лица од више различитих врста ризика односно штета. У специјализованој заједници врши се осигурање од истоврсних односно средњих врста ризика односно штета. Отуда се у овој последњој не образују посебне заједнице ризика (2).

6. Осигураници бирају облик удруживања средстава ради осигурања на самоуправној основи и у зависности од свој интереса. Они, према томе, треба да процене предности једног или другог типа заједнице осигурања. Сматра се да општи тип заједнице осигурања има следеће предности:

— постиже се пуна узајамност и солидарност свих осигураника који удружују средства у заједници без обзира на грану осигурања;

рање имоти и лица, 1977) СР Србија (Закон о систему осигурања имовине и лица, Сл. гласник СРС бр. 21/1977), СР Хрватска (Народне новине, бр. 53/1977), СР Црна Гора (Сл. лист бр. 37/1977), САП Војводина (Закон о осигурању имовине и лица, Сл. лист САПВ, бр. 24/1977), САП Косово (Закон о систему осигурања имовине и лица, Сл. лист САПК бр. 25/1977).

(2) Члан 6, ст. 4. Закона о систему осигурања имовине и лица СР Србије од 25. маја 1977. године

— изравнавање ризика у времену и простору врши се значајним делом у самој заједници осигурања, те нема потребе да се већи део ризика уступа другим заједницама осигурања, а то значи да је већа могућност пласирања средстава која у њој остају;

— могућност да се прати кретање премија и штета за више грана осигурања утиче на бољу тарифну политику, ефикасније коришћење преливања средстава ради покрића обавеза из једне гране у другу грану што је нужност и поред спречавања трајног и неоправданог преливања;

— ствара се могућност задовољења захтева осигураника који желе да се једном полисом покрију од више различитих ризика.

Специјализована заједница осигурања има предности које се огледају у следећем:

— нема могућности мешања средстава између осигураника разних грана што онемогућава неоправдано преливање;

— оне боље одговарају захтевима технике осигурања, јер се начело узајамности остварује на хомогеним ризицима — статистичка обрада и евидентирање ризика обавља се на хомогеним групацијама ризика;

— јединствени услови осигурања и тарифе премија такође се доносе за поједине врсте осигурања<sup>(3)</sup>;

— износ средстава за резерве сигурности утврђује се за сваку поједину заједницу ризика<sup>(4)</sup>, дакле, такође по врстама осигурања;

— постиже се боља унутрашња организација;

— у случају већих штета врши се брза корекција тарифа премија и успостављање равнотеже између фондова и штета.

Упркос овоме, наше заједнице осигураника су готово искључиво организоване као заједница општег типа.

## § 2. Заједница ризика

а) Заједница ризика као обавезан облик удруживања осигураника

7. Осигураници који удружују средства у заједници осигурања општег типа; обавезни су, на основу уставних и законских одредаба, да образују посебне заједнице ризика „за осигурање од истоврсних, односно сродних врста ризика, односно штета“ (чла 3, ст. 2. Закона о основама система осигурања имовине и лица). Закон није одредио које су опасности истоврсне или сродне, нити је дао неке критеријуме по којима се то има одредити. Он је препустио самим осигураницима да одлуче колико ће и каквих заједница ризика образовати у заједници осигурања: „Самоуправним споразумом о оснивању заједнице осигурања утврђују се истоврсне или сродне врсте ризика, односно штета за које се образују заједнице ризика и посебни фондови осигурања за те штете.“ (Члан 8, ст. 1. Закона о основама система осигурања имовине и лица). — Једини изузетак од овога је предвиђен за осигурање лица од последица несрећног случаја и за осигурање живота, за која се, према закону,

<sup>(3)</sup> Члан 11. Закона о систему осигурања имовине и лица, СР Србије.

<sup>(4)</sup> Члан 12, ст. 2. Закона о основама система осигурања имовине и лица.

образује посебна заједница ризика у којој средства осигурања живота морају посебно да се воде (члан 8, став 2).

Груписање осигураника по истоврсности (или сличности) опасности која се осигурањем покрива јесте логична последица економске нужности повезивања путем удруживања средстава осигурања и основног захтева да осигураници управљају својим средствима. Заједнички интерес имају очигледно они осигураници који су изложени истим ризицима и који треба да сnose подједнако тежину тих ризика, то јест, да плате исту цену за ризик исте тежине који их угрожава. Њихова средства, према томе, не треба да се мешају са средствима осигураника других врста у којих је цена покрића већа или мања према тежини њиховог ризика. Заједница ризика се према томе, појављује, са једне стране, као ризична заједница која најбоље одговара техничкој организација осигурања, а са друге стране, као друштвено-економска категорија, као облик организовања осигураника у коме они остварују своја изворна права управљања средствима осигурања.

Полазећи од оваквог општег положаја заједнице ризика и од извесне аналогije између заједнице осигурања која има заједнице ризика у свом саставу, и радне организације која има основне организације удруженог рада у свом саставу, постављало се у пракси питање ко је старији — заједница ризика или заједница осигурања? Наиме, питање је да ли се прво оснивају заједнице ризика које потом оснивају (удружују се у) заједницу осигурања, или се најпре оснива заједница осигурања, а онда се у њој образују заједнице ризика? Судећи по дикцији устава и закона ово друго решење је ближе ономе што се желело: осигураници се удружују у заједнице осигурања; у заједницама осигурања се образују посебне заједнице ризика и удружују средства у посебне фондове. Са друге стране, јасно је да заједница ризика не може да постоји сама за себе, него само у заједници осигурања — (као што ни основна организација удруженог рада не може да постоји ван радне организације).

#### б) Спровођење законских одредаба у пракси заједница осигурања

8. Као што је речено, Закон се није упуштао у одређивање броја заједница ризика које треба да постоје, као ни критерија за њихово формирање. Самим тим претпоставља се могућност различитих решења у пракси наших заједница осигурања. Ипак, начин на који су оне формиране дао је повода неким писцима да поставе питање да ли су поједина решења у складу са уставом и законом (5).

Код неких заједница осигурања као истоврсне опасности (дакле, припадају једној истој заједници ризика), сврстане су, на пример: комбиновано осигурање моторних возила, одговорност из држања и употребе моторних возила, имовине железничких предузећа, приредаба од

(5) Проф. др Јоже Бонцел, Изравнавање опасности, пословање и самоуправљање по новом Закону, Осигурање и привреда, бр. 10/1976, стр. 20.

атмосферских падавина, самоходних машина, гаранцијско осигурање (заједница ризика за осигурање моторних возила и од одговорности ЗОИА „Дунав“). Или, у истој су заједници ризика: пожар, осигурање грађевинарства, филмских организација, гаранцијско осигурање, осигурање животиња, атомских ризика, усева и плодова, осигурање робе у превозу, бродова у изградњи, домаћих и иностраних кредита, итд. (заједница ризика осигурања имовине ЗОИА „Сарајево“). Груписане су опасности у врло велике заједнице ризика, тако да њих има, по правилу, само неколико. То су најчешће: заједница ризика цивила и индустрије, заједница ризика пољопривреде (ове две се негде појављују и заједно као: заједница ризика осигурања имовине), затим, заједница ризика за осигурање моторних возила и од одговорности, заједница ризика транспорта и кредита (ове се негде спајају у заједницу ризика осигурања у саобраћају), и, најзад, као обавезна по самом закону — заједница ризика осигурања лица.

Критеријуми за повезивање осигураника у заједнице ризика су такође врло различити. Додуше и сам Закон оставља својим широким формулацијама могућност различитих решења: „истоврсне односно сродне врсте ризика, односно штета“. Истоврсност се односи свакако на природну опасност као што су: пожар, град, несрећни случај, крађа, саобраћајна незгода, итд., али такође и на то да ови ризици угрожавају одређене предмете — док други предмети не могу да буду њима угрожени (по овоме се не би могли да нађу у истој заједници ризика на пример, пољопривредни производи који су изложени граду и роба у хладњачама или потрошачки кредити). Истини за вољу, у пракси није увек могуће постићи потпуну истоврсност у изнетом смислу, те се јављају комбинације врста опасности у којима је ипак једна од њих основна по томе што угрожава највећи број објеката. Но и поред тога у пракси наших заједница осигурања (уосталом, и у пракси осигурања других земаља) јасно су се оформиле одређене врсте ризика које служе као основа за захтеве техничке организације осигурања. Утолико више заслужују пажњу аргументи који се истичу против постојећег груписања које сада постоји у пракси наших заједница осигурања. Наиме, сматра се да разноврсност опасности и разноврсност самих тих објеката који се групишу ствара нехомогеност заједнице ризика, што погоршава један од битних услова за изравнавање опасности; због тога су потребне веће резерве сигурности и веће премије; даље то може довести до аутоматског преливања средстава из једне гране (позитивне) у другу грану (негативну) осигурања, јер је изравнавање опасности за више повезаних грана заједничко (\*); — ово све наводи на закључак да ризичне заједнице у нашим заједницама осигурања нису створене према објективним мерилима него према субјективном критерију, то јест, према материјалним

(\*) Ово има за последицу смањење способности брзог реаговања одговарајућом променом премијске тарифе на случајеве негативних грана повезаних у заједницу ризика, а то опет, води подтарифирању и надтарифирању да би се успоставила равнотежа у мешовитом израчунавању опасности — или, чак и због тога да би се намерно једна грана развијала на рачун друге. — Међутим, како се примећује, ове негативне последице мешовитог израчунавања опасности уклањају се у пракси тарифама које су јединствене за све заједнице осигурања, које, опет, пошто су одређене према најслабијем учеснику (а фактички су картелне) свима осталима омогућују неоправдану ренту.

могућностима сваке од њих, другим речима да оне нису функција истоврсности опасности по уставу, а то, према овом мишљењу, не само да је противуствано, него може имати и опасне финансијске последице по сигурност осигураника (7).

Најоригиналнија је организација заједница ризика у Заједници осигурања „Триглав“ (и најмање у складу са критеријумом који садрже Устав и Закон). Овде су заједнице ризика, којих има пет (заједница ризика осигурања у индустрији, заједница ризика осигурања у пољопривреди, заједница ризика осигурања у саобраћају, заједница ризика осигурања у комуналној и друштвеној делатности и заједница ризика осигурања лица) оформљене према доходовној повезаности: „Заједница ризика је самоуправна заједница осигураника међусобно повезаних на основу солидарности и узајамности и доходовно међузависних, коју осигураници формирају у заједници осигурања у којој удружују своја средства за осигурање имовине и лица.“ (Члан 68. Статута Заједнице осигурања „Триглав“, од 31. марта 1977). У овој заједници осигурања осигураници се удружују у поједину заједницу ризика према подручјима делатности која се утврђују самоуправним споразумом о оснивању. Предвиђена је и могућност другачијег организовања постојећих заједница ризика и то у случају „када се у надградњи друштвено-економских односа у удруженом раду осигураници повежу доходовно на неки други начин, од начина опредељеног самоуправним споразумом о конституисању“ (члан 71. Статута). (Примера ради, подручја делатности која се налазе у заједници ризика у саобраћају су: саобраћај и везе, угоститељство и туризам, моторна возила).

#### в) Правни положај заједнице ризика

9. Као и заједница осигурања, и заједница ризика има својство правног лица. Закон о основама система осигурања имовине и лица, дајући ово својство заједници ризика, прекинуо је са до тада постојећим дилемама око њиховог правног субјективитета, јер Устав то својство није изричито предвиђао. Овакво решење свакако одговара друштвено-економском положају осигураника у заједницама ризика. Јер, заједнице ризика, иако не постоје као самостални облик удруживања (већ једино у заједници осигурања) представљају основни организациони облик удруживања осигураника: у њима они одлучују о пословима и средствима осигурања, у њима се образују резерве сигурности, оне су носиоци тарифне политике и политике осигурања (доносе услове осигурања и тарифе премија). Отуда је једино логично да и заједница ризика има својство правног лица „са правима, обавезама и одговорностима које имају на основу устава, закона и самоуправног споразума о оснивању заједнице осигурања“ (члан 9. Закона о основама система осигурања имовине и лица). У заједници ризика се остварују изворна основна права осигураника на управљање средствима и пословима осигу-

(7) Ј. Бонцел, оп. цит., стр 24—25.

рања (односно у њеним деловима — ако је тако организована). Према овој идеји, која је најближа интенцији Устава и Закона, права која се остварују на нивоу заједнице осигурања су права чије су вршење заједнице ризика пренеле на заједницу осигурања<sup>(8)</sup>.

Заједница ризика, исто као и заједница осигурања, има свој статут, којим се уређују међусобни односи осигураника, управљање и пословање заједницом ризика и друга питања. Статут заједнице ризика мора да буде у складу са самоуправним споразумом о оснивању заједнице осигурања и са статутом заједнице осигурања<sup>(9)</sup>.

г) Међусобни односи заједница ризика и заједница ризика и заједница осигурања — Односи према трећим лицима

10. Ручоводно начело за односе између појединих заједница ризика у заједници осигурања садржи Устав СФРЈ: „...Осигураници у заједницама ризика, споразумно са другим осигураницима у истој заједници осигурања, утврђују под којим се условима средства фондова намењена за измиривање обавеза за једну врсту штета могу употребљавати за измиривање обавеза за друге врсте штета.” (Члан 42. ст. 2). Закон о основама система осигурања имовине и лица понавља ово уставно начело и указује да „Средства једне заједнице ризика не могу се без сагласности те заједнице употребити за извршавање обавеза других заједница ризика” (члан 24. ст. 1). У неким заједницама осигурања ова питања су регулисана самоуправним споразумом о оснивању заједнице осигурања. Тако, на пример, у споразуму о оснивању ЗОИЛ „Дунав” предвиђено је да у случају када заједница ризика није у могућности да покрије своје обавезе по основу осигурања, користе се средства других заједница ризика сразмерно њиховој величини изнад утврђеног минималног износа средстава резерви сигурности; — ова средства се користе у виду позајмице, сем кад заједница ризика није у могућности да покрије своје обавезе због неубичајено великих последица штетних догађаја (члан 37). Услови под којима се средства позајмљују утврђују се споразумно између заједница ризика. Међутим, негде се наглашава да заједнице ризика не врше трајно преливање средстава из друштвеног у приватни сектор и обрнуто (члан 64. поменутог споразума ЗОИЛ „Дунав”).

11. Заједница осигурања, по правилу, одговара за обавезе према осигураницима свим средствима којима располаже. При томе, заједнице ризика у њеном саставу одговарају за обавезе заједнице осигурања неограничено и солидарно (на пример: члан 75. Статута Заједнице осигурања „Триглав”; члан 12. Статута ЗОИЛ „Нови Сад”). У неким стату-

<sup>(8)</sup> У Самоуправном споразуму о основању ЗОИЛ „Сарајево” предвиђа се: „У правном саобраћају са трећим лицима заједнице ризика своја права преносе на Заједницу” (члан 11).

<sup>(9)</sup> Тако предвиђају: Закон о систему осигурања имовине и лица СР Србије, члан 7.; Закон о осигурању имовине и лица СР БиХ, члан 13, Закон о систему осигурања имовине и лица САНК, члан 9.

тима предвиђена је и одговорност за обавезе заједнице ризика према трећим лицима, као на пример у статуту ЗОИА „Нови Сад“, члан 12, ст. 2.: „За обавезе једне заједнице ризика одговарају неограничено солидарно остале заједнице ризика и Заједница осигурања.“

### § 3. Пословно подручје као основ организације пословања и осигураника

#### а) Факултативан облик удруживања осигураника

12. Закон о основама система осигурања имовине и лица у члану 7. став 4. каже да „Заједница осигурања може имати пословне јединице“. Ова одредба је тек зачетак једног регулisaња које ће нешто ближе прихватити републички закони, а детаљно разрадити у самоуправним актима заједнице осигурања — и то на начин да пословна јединица не представља само облик у коме се одвија пословање заједнице, него истовремено и основ организовања осигураника у коме они остварују своја права управљања средствима осигурања.

13. Закон о осигурању имовине и лица СР БиХ, од 1977. године, одређује да се пословна јединица заједнице осигурања може образовати за обављање појединих врста послова осигурања или за обављање послова осигурања на одређеном подручју; затим, да се овлашћења, права, обавезе и одговорности пословне јединице и послови које оне обављају утврђују статутом заједнице осигурања у складу са самоуправним споразумом о оснивању заједнице осигурања (члан 11.). Скоро истоветну одредбу садржи Закон о систему осигурања имовине и лица САПК, од 1977. године (члан 8). Закон о осигурању имовине и лица САП Војводине, од 1977. године, дефинише пословну јединицу као „организациони облик заједнице осигурања, образована у заједници осигурања ради ефикаснијег, непосреднијег и економичнијег остваривања циљева осигурања“ (члан 4, ст. 1); затим да „Самоуправним споразумом о оснивању заједнице осигурања одређују се други облици организовања и удруживања заједнице осигурања и заједнице ризика — пословне јединице и утврђују њихова делатност, овлашћења, права, обавезе и одговорности и послови који се у њима обављају“ (члан 3); према овом Закону, пословна јединица је и правно лице (члан 5). — Најдетаљније одредбе о пословној јединици садржи Закон о систему осигурања имовине и лица СР Србије, од 1977. године. Он предвиђа заједницу осигураника као пословну јединицу коју може да образује заједница осигурања, а затим одређује којим се пословима она може да бави, и која права осигураници могу да врше у заједници осигураника.

#### б) Заједница осигураника

14. Закон о систему осигурања имовине и лица СР Србије предвиђа заједницу осигураника као пословну јединицу заједнице осигурања (дакле, не предвиђа могућност да и заједница ризика образује своју



пословну јединицу). Међутим, према овом Закону, заједница осигураника извршава послове и заједнице осигурања и заједнице ризика. Те послове Закон набраја: закључује уговор о осигурању, предузима друге радње и послове који се односе на заснивање односа осигурања, извршава обавезе према осигураницима, учествује у поступку пред судовима у споровима за накнаду штете, врши наплату премије, остварује регресне захтеве и извршава друге послове предвиђене самоуправним споразумом о оснивању заједнице осигурања (члан 8. став 2).

Неопходно је, разуме се, да заједница осигураника у извршавању набројаних послова има својство правног лица и да буде уписана у регистар код надлежног суда, што закон такође предвиђа (члан 9).

15. Очитљедно је да у овом својству, тј. извршавајући поменуте послове, заједница осигураника представља организациони облик пословања: оснива се за пословно подручје; према њој се обликује и радна заједница, која се образује за обављање послова на пословном подручју једне заједнице осигураника или за обављање послова на пословном подручју више заједница осигураника (члан 6. Самоуправног споразума о образовању и међусобним односима радних заједница заједнице осигурања имовине и лица „Дунав”, од 29. XII 1977).

У том смислу се у пракси оснивају заједнице осигураника општег типа или специјализоване. Заједнице осигураника општег типа спроводе осигурања из предмета пословања свих посебних заједница ризика на својој територији, док специјализована заједница осигураника спроводи осигурања претежно из предмета пословања једне заједнице ризика (на пример, постоји специјализована заједница осигураника моторних возила за подручје града Београда, или специјализована заједница осигураника транспорта и кредита за Југославију). Уосталом, заједница осигураника, према Самоуправном споразуму о оснивању ЗОИЛ „Дунав” може се образовати само ако су испуњени следећи услови: 1 — да постоје економски услови за развој послова осигурања на подручју, и 2 — да је заједница осигурања већ развила послове у обиму (или се то са сигурношћу очекује) који обезбеђује средства за успешно и економично обављање послова, за пружање квалитетних услуга као и за покриће трошкова пословања радне заједнице (члан 2).

16. Међутим, заједница осигураника није само пословна јединица. Она истовремено представља и организациони облик повезивања осигураника на одређеном подручју. Још у периоду Уставних амандмана биле су на неким подручјима наше земље веома јаке тенденције за територијалним повезивањем осигураника. Основна идеја је у проналажењу облика приближавања управљања осигураницима и омогућавање вршења неких права што непосредније од стране осигураника. У том циљу су стваране заједнице осигураника, истих или различитих грана осигурања, који се налазе на истом подручју, то јест на ужој територији. Данас, пошто је Устав одбацио територијални концепт организовања осигураника као основни, ови облици повезивања не би могли да представљају принцип удруживања и облика у којима настају тзв. изворна права осигураника.

Отуда закон предвиђа да осигураници у заједници осигураника могу да врше само одређена права у унапређењу пословања, коришћењу средстава превентиве и депоновању и улагању средстава осигурања, у складу са самоуправним споразумом о оснивању заједнице осигурања, статутом заједнице осигурања, статутом заједнице ризика и другим општим актима заједнице осигурања и заједнице ризика (члан 10). Ово се може схватити тако да осигураници у заједницама осигураника немају изворна права, већ само ограничена права управљања и располагања средствима осигурања.

Осигураници управљају заједницама осигураника на начин сличан као и у другим облицима повезивања то јест, у заједницама ризика и заједници осигурања. Они своја права остварују путем делегације и преко делегата у органима управљања. Међутим, од интереса је видети која су права и садржина овлашћења која осигураници на овом нивоу организовања остварују — да би се могла дати оцена о његовом значају. Према Самоуправном споразуму о оснивању ЗОИЛ „Дунав” скупштина, као орган управљања у заједници осигураника, одлучује: о имовини и средствима заједнице осигурања, односно заједнице ризика, која се воде на рачунима заједнице осигураника; о средствима и спровођењу превентивних и репресивних мера на свом пословном подручју; о удруживању средстава којима располаже у складу са критеријумима и начелима које доносе скупштине заједнице осигураника и заједнице ризика (члан 106). А та средства изгледају овако: на рачунима заједнице осигураника налазе се целокупна бруто премија, техничка премија осигурања живота, техничка премија осталих осигурања, резерва сигурности осигурања живота, 80% резерве сигурности осталих осигурања, математичка резерва осигурања живота и 70% фонда превентиве (20% фонда превентиве налази се на рачунима заједнице ризика, а преосталих 10% на рачуну заједнице осигурања).

17. Према томе, може се закључити да заједнице осигураника имају следећа својства: 1 — оне представљају територијални облик повезивања осигураника (исте или различитих врста осигурања); 2 — иако самоуправни облици организовања осигураника, оне немају тзв. изворна права управљања, међутим, иако је реч само о „одређеним” правима управљања и располагања средствима осигурања, реч је, у ствари, о најзначајнијим правима, јер се на рачунима ових заједница налази највећи део средстава осигурања; 3 — истовремено, заједница осигураника представља и пословну јединицу на којој се одвија пословање заједнице осигурања и заједнице ризика и према којој се обликује и радна заједница (као целина или у деловима).

18. *Заједница подручја.* — Заједнице осигураника могу да се удружују ради обављања заједничких послова на територији на којој се налазе. Тако, специјализоване заједнице осигураника са подручја Београда удружују се у Заједницу подручја за град Београд. Ова заједница обавља заједничке послове за све специјализоване заједнице осигураника за подручје Београда, и то: дугорочни програм и средњорочни план развоја осигурања на подручју града Београда; јединствено деловање

ради предупређења штетних догађаја; политика удруживања привремено слободних средстава ради учешћа у развоју града сагласно његовим потребама и потребама развоја осигурања; регулисање међусобних права и обавеза дела радне заједнице који опслужује осигуранике са подручја града Београда, и сл.

Заједница подручја има својство правног лица. Она има свој пословодни орган — директора Заједнице подручја. Њега именује скупштина заједнице подручја. Директор заједнице подручја представља и заступа заједницу подручја и руководи делом радне заједнице која врши послове осигураника са подручја Београда. — Скупштину заједнице подручја образују делегати скупштина специјализованих заједница осигураника. Она има своје органе: извршни одбор, одбор за финансије и одбор за превентиву.

19. *Филијале.* Са друге стране, заједнице осигураника могу да организују као своје делове филијале (олуку о оснивању филијале доноси скупштина заједнице осигураника уз сагласност скупштине заједнице осигурања). Филијала може да се оснује ако су испуњени одређени услови: — да подручје представља економску целину и да портфељ осигурања обезбеђује трошкове пословања филијале; — да су обезбеђени потребни стручни кадрови; — да заједница осигураника у чијем се саставу образује филијала обезбеди потребне материјалне и техничке услове за рад филијале.

Као облик пословања филијале обавља послове за заједницу осигурања и за заједницу ризика: закључује уговоре о осигурању, извршава обавезе према осигураницима, врши наплату премије, итд.

Као облик организовања осигураника филијала има збор делегата осигураника. Делегације осигураника са пословног подручја филијале врше избор делегата за збор делегата. Збор има свој одбор за финансијска питања и превентиву као свој извршни орган. У надлежност збора делегата долазе: утврђивање плана и програма развоја филијале, утврђивање биланса пословања филијале, одлучивање о удруживању слободних средстава осигурања која се налазе на рачунима филијале, утврђивање мера за проширење обухвата осигурања на свом подручју, итд.

#### в) основна заједница ризика

20. У другим социјалистичким републикама, ван СР Србије, осигураници у заједницама ризика се такође организују на територијалној основи, полазећи од пословног подручја као основе. Пословне јединице, чије оснивање предвиђају и републички закони о осигурању (супра, бр. 1) и овде су прилагођене организацији осигураника (или обрнуто!). Пословно подручје се, према томе, јавља истовремено и као основ организовања осигураника и као основ организовања пословања — иако се не морају увек поклапати. Разлика у односу на заједницу

осигураника у СР Србији је ипак значајна, јер се на овим ужим територијама (пословно подручје) осигураници организују по заједницама ризика, дакле, не долази до мешања осигураника разних заједница ризика; међутим, ова разлика губи значај када се има у виду како су у неким заједницама осигурања оформљене заједнице ризика (обухватају осигуранике веома различитих грана осигурања), и када се има у виду да се у неким заједницама осигурања и ови облици удруживања осигураника потом спајају у више облике удруживања (заједнице подручја).

#### аа) Заједница осигурања „Триглав“

21. Према основним самоуправним општим актима<sup>(10)</sup> ове заједнице осигурања, основна заједница ризика дефинише се као: основна самоуправна заједница на основу солидарности и узајамности међусобно повезаних и доходовно међузависних осигураника, коју осигураници у оквиру заједнице ризика оснивају на одређеном подручју. (Члан 56. Самоуправног споразума). Постављени су овим актом и услови који треба да буду испуњени за оснивање основне заједнице ризика:

- да постоје општи и економски услови за развој осигурања;
- да се удружи толико осигураника и са таквим средствима да је омогућено делимично изравнање ризика у свакој врсти осигурања;
- да постојећи портфељ осигурања обезбеђује довољно средстава за формирање укупног прихода радне заједнице и за проширење материјалне основе рада;
- да су испуњени услови за формирање органа управљања;
- да је радна заједница оспособљена за спровођење послова осигурања за све основне заједнице ризика на подручју (ако је способна да изврши поделу рада у оквиру јединствене организације пословања у заједници осигурања).

Основна заједница ризика је правно лице (као и заједница основних заједница ризика, заједнице ризика и заједнице осигурања), — наравно, са правима, обавезама и одговорностима које одређују самоуправни споразум о оснивању заједнице осигурања и њен статут. Према овим општим актима, основна заједница ризика иступа у правном промету у својству правног лица само унутар заједнице осигурања. Ових заједница има 94. Њихова делатност је:

- удруживање премија осигурања и подмиривање обавеза из осигурања,
- делимично поравнање опасности у оквиру своје надлежности.

Израђен је систем одговорности за обавезе према трећим лицима на начелима одговорности свим средствима којима располажу и неограничене солидарне одговорности за обавезе које предузимају виши

<sup>(10)</sup> Samoupravni sporazum o konstituiranju in oblikovanju medsebojnih razmerij zavarovancev zdrzenih v Zavarovalni skupnosti „Triglav“, od decembra 1976. godine. — Статут Заједнице осигурања „Триглав“, од марта 1977. године.

облици удруживања којима оне припадају (за обавезе заједнице подручја, заједнице ризика и заједнице осигурања у којима су удружене).

Осигураници у основној заједници ризика управљају путем делегата у скупштини делегата и њеног органа — пословног одбора. Делегате за скупштине бирају конференције делегата (у оквиру поједине заједнице ризика на подручју општине). Основну заједницу ризика представља и заступа председник њеног пословног одбора.

22. *Заједница подручја*. — Сви осигураници на одређеном подручју организују заједницу основних заједница ризика. Тако се добија облик организовања осигураника који у многоме подсећа на заједницу осигураника општег типа (супра, бр. 15, 16). У оквиру заједнице подручја образује се радна заједница за обављање послова осигурања.

Циљ оснивања заједнице подручја јесте у приближавању услуга осигурања свим осигураницима на одређеном подручју и рационалност пословања радне заједнице. Отуда као критеријум за оснивање захтева да се ове заједнице формирају искључиво тамо где постоји најмање по једна основна заједница ризика у оквиру сваке заједнице ризика.

Заједница подручја је правно лице, има сва овлашћења за склапање уговора и за вршење других правних послова из круга делатности којом се бави. Она одговара за обавезе свим средствима којима располаже. Инокосни пословодни орган представља и заступа истовремено и заједницу подручја и њену радну заједницу.

Као организација осигураника, заједница подручја има органе управљања: скупштину делегата основних заједница ризика у заједници подручја, извршни одбор, инокосни пословодни орган и одбор самоуправне радничке контроле.

Као организација пословања, заједница подручја обавља: све послове осигурања за основне заједнице ризика повезане на свом подручју; услуге у вези са осигурањем за друге заједнице подручја и за друге заједнице осигурања; решава међународне аутомобилске штете и друге услуге за иностране осигуравајуће организације. Ради извршења ових послова образује се радна заједница заједнице подручја, Међутим, да би се послови осигурања приближили осигураницима организује се, као делови радне заједнице заједнице подручја, пословне јединице, представништва и заступништва.

23. *Представништво* је дефинисано као мањи део радне заједнице подручја лоциран изван седишта заједнице подручја или пословне јединице, који је, пре свега, организован ради склапања уговора о осигурању (у оквиру овлашћења заједнице подручја за одређене врсте осигурања), затим ради примања пријава и документације у вези са насталим осигураним случајевима, као и другим пословима по овлашћењу заједнице подручја.

24. *Заступништво* је, према Статуту заједнице осигурања „Триглав”, радно место заступника на одређеном подручју за склапање уговора о осигурању и то првенствено са грађанима и грађанскоправним лицима.

## бб) Заједница осигурања имовине и лица „Сарајево”.

25. „Самоуправна општа акта ЗОИЛ „Сарајево”<sup>(11)</sup> предвиђају организовање осигураника који припадају заједници ризика у основне заједнице ризика и то на начин да скупштина основне заједнице ризика представља „основни облик остваривања самоуправних права осигураника на нивоу заједнице ризика са одређеног подручја”. Скупштина основне заједнице ризика образује се за једну или више општина, зависно од врсте ризика и броја осигураника. Најважнија питања из надлежности скупштине основне заједнице ризика су: одлучивање о корисницима средстава резерви сигурности и математичке резерве (на основу одлука и критерија које доносе скупштина заједнице ризика и заједнице осигурања) и о корисницима средстава за превентивно деловање. Подручје (територијални принцип) је и овде од значаја као критеријум повезивања осигураника, јер се средства која се удружују у виду премија налазе (до остваривања функције осигурања) на подручју где се удружују и користе их осигураници који су их удружили; (такође и средства резерви сигурности воде се на рачун заједнице ризика, а користе се на подручју где су остварена (члан 72. Самоуправног споразума о оснивању ЗОИЛ „Сарајево”).

26. Пословна организација у овој заједници се базира на пословној јединици. Она је, према слову Статута и Самоуправног споразума о оснивању „организациони облик спровођења осигурања у Заједници осигурања”. О оснивању и престанку рада пословне јединице одлучује скупштина заједнице осигурања, а статутом заједнице се утврђује начин оснивања пословних јединица, њено подручје и њени услови.

Пословна јединица се оснива за обављање послова једне или више врста осигурања. Ове послове она обавља у име и за рачун заједнице осигурања односно заједнице ризика и то под фирмом заједнице осигурања, називом заједнице ризика и својим називом.

Послови које обавља пословна јединица јесу: пружа услуге у спровођењу осигурања, врши уговарања осигурања, уплату премија, процену и ликвидацију штета, води рачуне средстава премије за одређена подручја, обавља административно-стручне послове око припреме седница органа управљања, књиговодство, статистику, информисање, итд. Образована је и пословна јединица заједничких служби за обављање одређених послова у заједници осигурања

Пословном јединицом руководи директор пословне јединице (пословном јединицом заједничких служби руководи генерални директор заједнице осигурања). Он се стара о обезбеђењу рада основних заједница ризика на подручју пословне јединице, а са друге стране, руководи радном јединицом у пословној јединици.

27. У оквиру подручја пословне јединице могу се основати пословнице и испоставе. Оне се оснивају у већим местима, при чему се

<sup>(11)</sup> Самоуправни споразум о оснивању, од јуна 1977; Статут ЗОИЛ „Сарајево” од маја 1977.

пословнице обавезно организују у местима у којима није седиште пословне јединице а које имају најмање 10.000 становника, односно где је седиште основне заједнице ризика или друштвено-политичке заједнице. Пословница се бави уговарањем осигурања, проценом и ликвидацијом штета приватног сектора, друштвеног сектора на основу овлашћења — осим ликвидације штете из одговорности.

Испостава се оснива за обављање послова осигурања приватног сектора и мањих осигурања друштвеног сектора, као и свих административно-техничких и стручних послова у вези са преузимањем осигурања.

г) Заједница ризика на пословном подручју пословне јединице (ЗОИА „Croatia“).

28. У заједници осигурања имовине и лица „Croatia“ (Статут од 15. марта 1977) скупштина заједнице осигурања уређује оснивање и организацију пословних јединица (филијале и пословнице).

За пословно подручје пословне јединице образују се делегације осигураника по заједницама ризика. То су почетни облици управљања осигураника, груписаних према територијалном принципу, али у оквиру своје заједнице ризика. Ове делегације се могу оснивати и за подручје две или више пословних јединица (заједничка делегација за одребену заједницу ризика). Међутим, делегације свих заједница ризика на пословном подручју пословне јединице (као и делегације више пословних јединица) могу да оформе конференцију делегација (која има председништво и друга тела ради координације рада и разматрања заједничких питања).

Делегације бирају за пословно подручје пословне јединице: одборе, комисије и друга тела (одбор за развој осигурања, орган самоуправне контроле, итд.); за друге утврђују предлог за избор (одбор за пласман средстава у пословној јединици, одбор за превентиву у пословној јединици). Делегације одлучују о начину примене превентивних мера, као и о пласману и улагању средстава (у складу са критеријумима које доноси скупштина заједнице ризика). Одлуке о улагању средстава које се воде на рачунима пословне јединице доноси одбор за пласман средстава.

Као организације пословања пословне јединице обављају послове осигурања за заједницу ризика (једну или више) као и за заједницу осигурања као целину. У том смислу скупштина заједнице осигурања уређује следећа питања: критерије за оснивање, спајање и укидање пословних јединица; поделу послова између пословних јединица по заједницама ризика; услове које мора да испуњава пословна јединица за самостално обављање свих оперативних послова осигурања; повезаност јединица у обављању пословања у случају неиспуњавања услова за самостално пословање; разграничење пословног подручја између пословних јединица, итд.

Руководилац пословне јединице (директор филијале, директор пословнице) је истовремено и орган осигураника (њена именује скупштина заједнице осигурања, он спроводи пословну политику заједнице осигурања и заједнице ризика у пословној јединици, одговара за извршавање и спровођење општих аката органа управљања заједнице осигурања, одговарајуће заједнице ризика и делегације за пословно подручје јединице) и орган радне заједнице (организује све оперативне послове у пословној јединици, координира рад свог радника у њој).

а) Пословна јединица искључиво као облик пословања.

29. У неким заједницама осигурања, као што су Заједница осигурања имовине и лица „Нови Сад“ и Заједница осигурања имовине и лица „Косово“, пословне јединице су организациони облици радне заједнице преко којих она обавља пословање. Тако, према Статуту ЗОИА „Нови Сад“ пословне јединице заједнице осигурања оснивају се „као делови Радне заједнице“ (члан 24). То су заступништва и пословнице. Заступништва се оснивају за обављање свих или више врста послова две или више заједница ризика. Пословнице се оснивају за обављање послова једне заједнице ризика.

У Заједници осигурања имовине и лица „Косово“ постоји делегација осигураника на пословном подручју (она се образује за једну или више општина; скупштина заједнице ризика утврђује број и седиште делегација, структуру делегата који се бирају за скупштину ризика, итд). Међутим, ове делегације немају овлашћења у погледу управљања средствима осигурања као што их имају делегације у ЗОИА „Croatia“. Оне разматрају, дају мишљења и покрећу иницијативу за решавање питања о којима се одлучује у заједници ризика односно у заједници осигурања (члан 20. Статута ЗОИА „Косово“, од 10. јуна 1977. године). Пословне јединице су облици пословања: „У оквиру Радне заједнице организују се пословне јединице, као делови Радне заједнице, а могу се формирати и други организациони облици (пословнице, експозитуре, представништва и заступништва), ради обављања послова.“ (члан 97. Статута).

е) Значај пословног подручја као основа организовања осигураника

30. Заједница ризика је, према начелима устава и одредбама за кона, несумњиво основни организациони облик удруживања средстава осигурања у заједници осигурања општег типа. У њој се остварују тзв. изворна права осигураника: одлучивање о пословима и средствима осигурања, формирање резерви осигурања, стварање тарифне политике и политике осигурања.

Међутим, сва ова права осигураника не остварију се нужно на нивоу заједнице ризика. По природи ствари, нека од њих се преносе



на ниво заједнице осигурања, па и на виши ниво (посебни облици удруживања заједница ризика и заједница осигурања, као: сложене заједнице, удружења и тсл.). Са друге стране, поједина права се остварују у деловима заједница ризика (на нивоу који је још ближи осигураницима) — као што је изложено у претходним разматрањима. Поставља се питање да ли је ово „спуштање“ самоуправљања на ниво уже територије увек у складу са интенцијама нашег позитивног законодавства које се определило за грански, а не за територијални принцип организовања осигурања?

Пре свега, начелно посматрано, у духу је нашег система самоуправљања стварање облика у којима осигураници могу што непосредније да управљају средствима која представљају предмет њиховог рада и чије потребе они најбоље могу да осете: то се нарочито односи на употребу средстава превенције, развијање осигурања на одређеном подручју према специфичним потребама, итд. Стога је оправдано што се тежиште одлучивања у неким заједницама осигурања прбацује са заједнице ризика као целине на њене делове — као што су, на пример: скупштина основне заједнице ризика у ЗОИЛ „Сарајево“ као „основни облик остваривања самоуправних права осигураника на нивоу заједнице ризика са одређеног подручја“; или, основна заједница ризика у ЗПИЛ „Триглав“ као „основна самоуправна заједница .... осигураника, коју осигураници у оквиру заједнице ризика оснивају на одређеном подручју“.

Иако конципиране на гранском принципу, заједнице ризика у ствари функционишу на територијалном принципу, то јест, преко својих делова на појединим пословним подручјима. То налажу циљеви самоуправљања и рационалнијег управљања средствима и пословима осигурања. Сматрамо да тиме није повређен принцип гранског организовања — наравно, све до оне границе до које остају очуване целине осигураника који припадају једној заједници ризика. Када, пак, осигураници разних заједница ризика образују облике удруживања према територијалном критерију, онда је очигледно доведен у питање принцип који поставља устав и закон. — (Истини за вољу, може се поставити питање повреде уставног начела о гранском организовању и када се посматра састав садашњих заједница ризика — у којима су спојени осигураници најразличитијих врста осигурања, о чему је већ било речи).

*др Предраг Шулејић*

## РЕЗЮМЕ

## Отраслевой принцип организации страхования как конституционное начало и проведение его в практике страховых обществ

Имеются две тенденции в нахождении форм организации деятельности страхования в практике югославских страховых обществ: организация по территориальной принадлежности страхуемого и по принадлежности к определенному виду-отрасли страхования (т. наз. отраслевой принцип). Конституция СФРЮ из 1974 года и законы о страховании, принятые позже, дают преимущество отраслевому принципу, требуя от страхуемых, чтобы они в страховых обществах общего типа (которые проводят страхования разного вида риска т. е. убытка) обязательно организовались в так называемые общества риска. Общество риска в Конституции и законом определено как основная организационная форма объединения страхуемых: в них они решают о работе и средствах страхования, в них создают резервы страхования, они являются носителями тарифной политики и политики страхования. Между тем закон предоставил самим страхуемым право решать сколько и какие общества риска образовывать в страховых обществах (за исключением страхования жизни и страхования лица от последствий несчастного случая для которых образуется одно общество риска). Исходя из конституционных начал и предписаний закона страхуемые на практике создали такие формы организации, в которых на трех уровнях (уровень страхового общества, уровень общества риска и уровень организации на территории рабочей единицы) переплетаются формы самоуправительной организации и формы деятельности страховой организации. При этом можно поставить вопрос о согласовании некоторых практических решений со стремлением конституции и закона, то есть с принятым отраслевым принципом организации.

Общества риска формируются по разным критериям и таким образом, что создаются великие общества риска, в которых группируются угрозы разного рода (на пример: в одном и том же обществе риска — гарантное страхование, страхование посевов и плодов атомного риска, перевозки товара итд). С другой стороны, в некоторых обществах связываются хозяйственные отрасли и общественная деятельность, а не виды страхования. Хотя задуманные на отраслевом принципе общества риска по сути дела функционируют по территориальному принципу, т. е. посредством своих тел в отдельных рабочих округах. Между тем, рабочий округ не только является основой организации деятельности, в некоторых страховых обществах он одновременно и основа организации страхуемых. Это так называемые общества страхуемых, основные общества риска итп. В них решаются вопросы и о некоторых существенных правах управления и распоряжения средствами страхования. С одной стороны, это создает форму, в которой страхуемые могут непосредственное управлять средствами, являющимися предметом их труда, и рациональнее решать о потребностях развития страхования в своем округе; но, с другой стороны, если случаются организации страхуемых разных отраслей страхования по территориальному принципу, так это не соответствует конституционным началам и основным предписаниям закона.

## A SUMMARY

*The Principle of Branch Organisation of Insurance as a Constitutional Provision and its Implementation in the Practice of Insurance Societies*

The everyday practice of insurance societies in Yugoslavia offers two tendencies as to the organisation of insurance activity: the organisation according to the territorial residence of the insured and according to the specific type of insurance (the so-called branch principle). The Constitution of the SFRJ of 1974 and the Insurance Laws passed later give preference to the branch principle demanding that the insured in the insurance societies of the general type (dealing with the insurance of various types of risks or damages) must be organised in the so-called risk societies. The risk society has been defined in the Constitution and Law as the main organisational form of association of the insured: in these societies they make decisions on the business activity and insurance funds, security reserves are formed in them, they are the exponents of the tariff and insurance policies. But the Law has left it to the insured to decide how many and what kinds of risk societies they will form within the insurance society (with the exception of life insurance and insurance from accidents — which necessitate the forming of a separate risk society). On the basis of the constitutional principles and legal regulations, the insured have created such forms of organisations in practice, in which the forms of self-managing organisation and the forms of business operation of the insurance society level, the risk society level, and the level of organisation on the territory of the business unit).

The risk societies are formed according to versatile criteria and in such a way that large risk societies have been formed dealing with groups of dangers of very versatile types (for example, the same risk society handles: guarantee insurance, the insurance of crops and fruits, atomic risks, goods in transport etc.). On the other hand, in some societies, branches of economy and social activities have been tied together, and not types of insurance.

Although they have been organised according to the branch principle, the risk societies operate in fact on the territorial principle which means to say through their branches on the particular business territory. But, the business territory is not only the basis of organisation of business activity in some insurance societies, it is at the same time the basis for the organisation of the insured themselves. These are the so-called societies of the insured, the basic risk societies etc... They make decisions on some fundamental rights concerning management and the disposal of insurance funds. On the one hand, this represents the creation of forms in which the insured are directly able to manage over the funds representing the subject of their labour and make decisions concerning the necessity of developing insurance activity in their area; but, on the other hand, the organisation of the insured of different types of insurance on the territorial principle not in compliance with the constitutional principles and legal regulations.

## R É S U M É

*Le principe selon les branches de l'organisation de l'assurance en tant que principe constitutionnel et son application dans la pratique des communautés d'assurance*

Dans la recherche de la forme de l'organisation des activités de l'assurance deux tendances sont présentes dans la pratique des communautés d'assurance yougoslaves: l'organisation d'après l'appartenance territoriale et l'organisation d'après l'appartenance à une catégorie déterminée de l'assurance (ce que l'on appelle le principe selon les branches). La Constitution de la République Socialiste Fédérative de Yougoslavie de 1974 et les lois relatives à l'assurance qui ont été adoptées plus tard accordent la préférence au principe selon les branches en exigeant que les assurés dans les communautés d'assurance de type général (qui s'occupent de l'assurance des diverses sortes des risques c'est-à-dire de dommages) s'organisent obligatoirement dans ce que l'on appelle les communautés de risques. La communauté de risques est établie dans la Constitution et la loi en tant que forme d'organisation fondamentale de l'association des assurés: dans ces communautés ils statuent sur les affaires et les moyens d'assurance, dans celles-ci ils forment les réserves de sécurité, elles sont les promoteurs de la politique tarifaire et de la politique de l'assurance. Cependant, la loi a laissé aux assurés mêmes de décider du nombre et des catégories de communautés de risques qu'ils formeront dans la communauté d'assurance (exception faite de l'assurance sur la vie et l'assurance des personnes contre les conséquences des accidents — pour lesquelles se forme une communauté de risques). En partant des principes constitutionnels et des dispositions légales les assurés ont formé dans la pratique de telles formes d'organisation dans lesquelles sur trois niveaux (au niveau de la communauté d'assurance, au niveau de la communauté de risques et au niveau de l'organisation dans le domaine de la communauté d'affaires) s'entrelacent les formes de l'organisation autogestionnaire et les formes de la gestion des affaires de l'organisation qui se charge de l'assurance. Toutefois la question peut se poser de la conformité de certaines solutions pratiques avec les intentions de la constitution et des lois, c'est-à-dire avec le principe de l'organisation selon les branches qui a été adopté.

Les communautés de risques sont formées d'après des critères différents et de telle manière que généralement de grandes communautés de risques sont créées dans lesquelles sont groupés les dangers de sortes très diverses (par exemple dans la même communauté de risques: l'assurance de garantie, l'assurance des emblavures et des fruits, des risques atomiques, des marchandises dans le transport, etc). D'autre part, dans certaines communautés sont reliées les branches économiques et les activités sociales, et non point les sortes de l'assurance.

Quoique conçues sur le principe selon les branches, les communautés de risques fonctionnent en réalité sur le principe territorial, c'est-à-dire par leurs parties dans les diverses sphères des affaires. Cependant, la sphère des affaires n'est pas seulement la base de l'organisation de la gestion des affaires, dans certaines communautés elle est en même temps le fondement de l'organisation des assurés. Ce sont ce que l'on appelle les communautés des assurés, les communautés élémentaires de risques, et ainsi de suite. Dans ces communautés les décisions sont prises aussi sur certains droits essentiels de la gestion et de la disposition des moyens de l'assurance. D'une part, cela représente la création de formes dans lesquelles les assurés peuvent gérer de la manière la plus directe les moyens qui sont l'objet de leur travail et de statuer de la manière la plus rationnelle sur les besoins du développement de l'assurance dans leur sphère; mais, d'autre part, si tant est que l'organisation des assurés de catégories différentes a lieu sur le principe territorial, cela n'est pas en conformité avec les principes constitutionnels et les dispositions légales fondamentales.